

AKADEMIK TOMISLAV RAUKAR (1933. – 2020.)

In memoriam

Akademik Tomislav Raukar, redoviti profesor u miru Filozofskog fakulteta u Zagrebu, preminuo je 2. srpnja 2020.

U ovom kratkom zapisu nakana mi je prisjetiti se nekih temeljnih kontura plodnog profesionalnog života ovog znamenitog povjesničara i sveučilišnog nastavnika¹ te zabilježiti pokoje osobno sjećanje.

Profesor Raukar rodio se u Starom Gradu na Hvaru 29. prosinca 1933., no veći je dio djetinjstva i mladenaštva proveo u Splitu, gdje je pohađao osnovnu školu, Srednju ekonomsku školu i Srednju muzičku školu, a 1956. u istom je gradu na Višoj pedagoškoj školi završio studij povijesti i hrvatskog jezika te književnosti jugoslavenskih naroda. Zanimanje za povijest dovest će ga u Zagreb, gdje će u 24. godini upisati jednopredmetni studij povijesti na Filozofskom fakultetu na kojem će diplomirati 1963. U razdoblju 1962. – 1963. radio je u Hrvatskom državnom arhivu (tada: Arhivu Hrvatske) najprije kao arhivski pomoćnik, a nakon što je diplomirao, stekao je zvanje arhivista. Iz Arhiva prelazi na Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, gdje će do umirovljenja 2004. godine na Odsjeku za povijest steći sva znanstveno-nastavna zvanja. Na početku svoje nastavničke djelatnosti, do 1966. godine, bio je zaposlen na Katedri za pomoćne povijesne znanosti, a zatim prelazi na Katedru za hrvatsku povijest, gdje je stasao uz legendarnu prof. dr. Nadu Klaić. Na istoj je katedri napredovao od asistenta do redovitog profesora 1985. godine. Osamdesetih je godina od prof. Jakova Stipišića preuzeo predmet Pomoćne povijesne znanosti, čime se vratio, barem privremeno, svojim prvim temama. Profesorov je znanstveni interes bio usmjeren prema povijesti Zadra i drugih dalmatinskih komuna u razvijenom i navlastito kasnom srednjem vijeku. Bio je među prvima, ako ne i prvi istraživač kojem su prioritetni izvori bili ostavština srednjovjekovnih javnih bilježnika. Bavio se dakle hrvatskom srednjovjekovnom poviješću, razvojem jadranskih društava u srednjem vijeku i pomoćnim povijesnim znanostima. U

¹ U sastavljanju ovog članka koristili smo tekst Nevena Budaka, Životopis Tomislava Raukara, u: Neven Budak (ur.), Raukarov zbornik, Zagreb 2005., 12-16.

tom smislu istraživao je u nizu hrvatskih (Državni arhiv u Dubrovniku, Državni arhiv u Zadru, Državni arhiv u Splitu, Arhiv HAZU, Arhiv Trogirskog kaptola) i inozemnih arhiva (Archivio di Stato Ancona, Archivio di Stato Bari, Archivio di Stato di Bari. Sezione di Trani, Archivio di Stato Venezia, Biblioteca Marciana u Veneciji). Nažalost, Istrom se nije dospio istraživački baviti, no u njegovim predavanjima i seminarima i ona je bila razmjerno zastupljena. U više nam je navrata znao kazati da je istarski poluotok prevažan prostor naše povijesti koji treba temeljito arhivski istraživati vodeći računa o svim njezinim etničkim sastavnicama i kulturnim slojevima.

Kao plod višegodišnjeg arhivskog istraživanja obranio je 1975. doktorsku disertaciju *Ekonomsko-društveni odnosi u Zadru u XV. stoljeću*, koja će nešto kasnije biti oblikovana u knjigu sličnog naslova (*Zadar u XV. stoljeću: ekonomski razvoj i društveni odnosi*, Zagreb 1977.). U nadolazećim godinama dodatno se bavi dalmatinskim komunama, osobito u komparativnoj analizi s komunama smještenim na zapadnoj obali Jadrana, kao i hrvatskim prostorom u cijelosti. Nadahnjivao se dobrim dijelom iz literature koja je slijedila suvremene metodološke koncepte, osobito one francuske analističke škole, pri čemu je najzaslužniji da su takvi koncepti prodrli u hrvatsku medievistiku, koja se, kako piše prof. Goldstein, „u dobroj mjeri može dijeliti na onu prije i poslije njega“².

Njegova su predavanja i seminari, na koje nije nikada kasnio, bili temeljito pripremljeni, a znao ih je dodatno osnažiti ponekom životnom pričom iz raskursa profesionalnih povjesničara. Sjećam se kako je za jednog starijeg kolegu spomenuo da je prilikom istraživanja u Anconi cijeli dan živio o jednoj jabuci. I takvim je primjerima nastojao kod svojih studenata ucijepiti ljubav prema ovom poslu, koji, ako mu se osoba ozbiljno preda, uz velika odricanja i trud rađa ozbiljnim i plemenitim plodovima. Profesor je posebno poticao mlade generacije povjesnika na rad na arhivskim vrelima. Veoma je cijenio i naglašavao kako je za svakog povjesničara rad u arhivima presudno važan. Uostalom, i sam je bio arhivist i arhivski istraživač.

Pod Profesorovim vodstvom izrađeno je 90 diplomskih radova, 15 magistarskih radova i sedam doktorskih disertacija, što su brojke koje pokazuju njegov utjecaj na razvoj hrvatske historiografije zadnjih desetljeća. Uz nastavničku djelatnost, bio je i nositelj triju znanstvenih projekata 1991. – 2005. godine.

² Ivo Goldstein, Umro ugledni povjesničar: Hrvatsku povijest srednjeg vijeka doveo je na veliku europsku scenu, u: Jutarnji list. 4. srpnja 2020. (<https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/umro-ugledni-povjesnicar-hrvatsku-povijest-srednjeg-vijek-a-doveo-je-na-veliku-europsku-scenu-15006221>).

Profesor Raukar jedan je od onih predavača koji se beziznimno pripremaju za nastavu. Njegova predavanja bila su sadržajna, primjerena visokoškolskoj razini i nadahnutu. Čitao je i ispravljao seminarske radove studenata vodeći računa o svim formalnim i sadržajnim elementima. Potpisniku ovih redaka onomad je ukazao na pravilno citiranje: ne smije se promijeniti ni padež pri citiranju. Upamtih tu ljubazno izrečenu lekciju koju prenosim svojim mlađim kolegama sjećajući se Profesorovih riječi. O svojim je kolegama, bilo starijim, bilo mlađim, beziznimno govorio s poštovanjem.

Osim na matičnom fakultetu u Zagrebu, bio je gostujući profesor na pedagoškim fakultetima u Osijeku i Puli, na Filozofskom fakultetu u Splitu te na Hrvatskim studijima. Bio je i pozvani predavač na Istorijskom institutu u Beogradu, Filozofskom fakultetu u Ljubljani te u *Centru Tedesco di Studi Veneziani* u Veneciji. Održao je izlaganja na više od pedeset domaćih i inozemnih znanstvenih skupova; primjerice u Italiji, Švicarskoj, Španjolskoj. Radove je objavljivao u nizu prestižnih časopisa u Hrvatskoj i izvan nje: u Austriji, Bosni i Hercegovini, Francuskoj, Italiji, Sloveniji, Srbiji i Velikoj Britaniji.

Ključno djelo iz Profesorova historiografskog opusa bila je knjiga *Hrvatsko srednjovjekovlje: prostor, ljudi, ideje* (Zagreb, 1997.). U njoj je sabrao svoja višedesetljetna arhivska i bibliografska istraživanja i predstavio njihove rezultate u obliku sinteze. I danas je ta knjiga nenadomjestiv priručnik za svakog budućeg povjesničara kao i općenito za osobu željnu temeljnog uvida u prostor i vrijeme hrvatskoga srednjovjekovlja. Na predstavljanju te fundamentalne monografije dvorana nakladnika (Školske knjige) u Zagrebu bila je dupkom ispunjena. Bilo mu je drago što je došao i dobar broj njegovih bivših i tadašnjih studenata (među njima i potpisnik ovih redaka), no skromnost ga ni tada nije napustila. Nakon spomenutog naslova, obogatio nas je s još dva sveučilišna priručnika *Seljak i plemić hrvatskoga srednjovjekovlja* (Zagreb, 2002.) i *Srednjovjekovne ekonomije i hrvatska društva* (Zagreb, 2003.). *Studije o Dalmaciji u srednjem vijeku* (Split, 2007.) djelo je u kojem je okupio svoje znanstvene radove tiskane u časopisima i zbornicima između 1970. i 2001. godine, te ocrtavaju autorovo tridesetogodišnje istraživačko zanimanje za srednjovjekovnu Dalmaciju.

Njegov ugled i marljivost prepoznata je i kroz činjenicu članstva, pa i predsjedanja matičnih komisija, odbora znanstvenih skupova. Na ediciju *Hrvatska i Europa*, koje je bio član uredničkog vijeća (1994. – 2000.), bio je osobito ponosan.

Vrhunac njegove karijere kao znanstvenika svakako je primanje u redovito članstvo u Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti u siječnju 1997. godine. Unutar Akademije nosit će službu tajnika Razreda za društvene znanosti do

2014. godine, a duži je niz godina, sve do preminuća, bio voditelj Odsjeka za povijesne znanosti u Zagrebu. Također, bio je glavni i odgovorni urednik uglednog časopisa „Starine“ HAZU od 1998. godine. Kao dugogodišnji član uredništva „Problema sjevernog Jadrana“ dao je, prema kazivanju prof. emeritusa Miroslava Bertoše, osjetni doprinos izvornosti ove ključne periodične publikacije Zavoda za povijesne i društvene znanosti u Rijeci i Područne jedinice u Puli. Uredio je i zbornik radova, tj. spomenicu svome kolegi s Odsjeka za povijest akademiku Josipu Adamčeku (Zagreb, 2009.).

Za svoj rad Profesor je nagrađen nizom domaćih nagrada: Redom Danice hrvatske s likom Ruđera Boškovića za osobite zasluge za znanost (1998.), Godišnjom Državnom nagradom za znanost u području humanističkih znanosti za knjigu *Hrvatsko srednjovjekovlje* (1998.), Poveljom Filozofskog fakulteta u Zagrebu za unapređenje nastavnoga rada (1999.), Priznanjem Leksikografskog zavoda *Miroslav Krleža* (2000.), Medaljom Filozofskog fakulteta u Zagrebu (2003.), Medaljom Sveučilišta u Zagrebu (2004.) te Nagradom *Ivan Lučić* za životno djelo (2016.).

Ugled Profesora izvan Domovine ogleda se i u činjenici da je 2009. godine bio dobitnik prestižne Nagrade *Anton Gindely* koju dodjeljuje bečki Institut za Podunavlje i srednju Europu (*Das Institut für den Donaauraum und Mitteleuropa*). Ta je nagrada osobito važna jer se dodjeljuje povjesničarima koji svojim djelima na osobit način pridonose pospješivanju prekograničnog kulturnog i povijesnog razumijevanja podunavskog i srednjoeuropskog prostora kao i boljem razumijevanju korijena Nove Europe, a posebno naglašava odgovornost povjesničara iz srednje Europe pri dekonstrukciji nacionalnih i ideoloških mitova. Prilikom primanja nagrade Profesor je u svom stilu izrekao bitne riječi koje valja na ovome mjestu ponovno objaviti jer predstavljaju sukus njegovih promišljanja: „(...) Ugledna nagrada Anton Gindely dodijeljena mi je kao pojedincu i istraživaču, ali smatram da je tim činom u isti mah iskazano i priznanje hrvatskoj historiografiji iz koje sam potekao. Upravo bih o tome želio kazati nekoliko riječi. Hrvatska historiografija pripada jednom malom narodu na europskom jugoistoku. Od svojih početaka u osvit ranoga srednjeg vijeka Hrvati su se smjestili na politički iznimno osjetljivom, ali istodobno i kulturno veoma bogatom prostoru. Nalazili su se i kroz stoljeća razvijali između srednje Europe, Balkana i jadranskih, odnosno mediteranskih obala. Tako su već od početaka hrvatska kultura, znanost i umjetnost nastajali u plodnom dodiru s drugim narodima i njihovim kulturama. U osnovici društvenog razvoja u Hrvatskoj nalazila se dragocjena baština kasne antike i latinskoga jezika, s kojom će se postupno prožimati svježina novog sla-

venskog svijeta. Zato će hrvatska pismenost i književnost, od srednjega vijeka do modernog doba, istodobno nastajati i na latinskom i na hrvatskom jeziku. Ta stvaralačka složenost sama po sebi svjedoči o otvorenosti hrvatskoga prostora prema plodnim poticajima drugih kultura u tijeku njegove povijesti. Zbog toga je prožimanje kulturâ, na prostoru od srednje Europe i panonskih ravnica do jadranskih obala, jedan od ključnih pojmova hrvatske povijesti. Suvremena hrvatska historiografija s mnogo pozornosti prati i istražuje pojave društvenih i kulturnih veza na širokom prostoru od srednje Europe, preko Balkana do Jadrana. Ona proučava djelovanje i ulogu drugih naroda na europsko-mediteranskom području u oblikovanju vlastite povijesti. Dapače, to je danas jedan od temeljnih metodoloških zahtjeva njezina djelovanja. Zaključio bih da takvi istraživački obzori nisu usmjereni samo prema humanizaciji prošlosti, nego i prema razumijevanju naše suvremenosti. (...) Ta uvažena nagrada u ovom času nije samo priznanje, nego i jak poticaj budućem djelovanju hrvatske historiografije i njezinih pripadnika.”³

I još jedna reminiscencija; u 23 godine, koliko sam ga poznao, nisam svjedočio da je ikada podigao glas. Ljubazno je sa svima komunicirao bilo da su mu sugovornici kolege, studenti ili pomoćno fakultetsko osoblje. Kao nadređenoga, u svojstvu voditelja znanstvenog projekta, karakteriziralo ga je poštenje i ravnopravnost pri čemu nije pravio razlike među svojim istraživačima. Profesor je bio tiha, samozatajna, marljiva i skromna osoba izrazito natprosječno kvalitetnih rezultata po kojima će ga hrvatska historiografija još dugo pamtiti i na njegovim se studijama nadahnjivati te iz njih učiti. Otpraćen na vječni počinak u najužem krugu obitelji i učenika na zagrebačkom Krematoriju, kao da nas je još jednom poučio o vrlini skromnosti: pogrebnu liturgiju vodio je franjevac đakon.

Elvis Orbanić

³ Mirjana Matijević Sokol, Tomislav Galović, Profesor Tomislav Raukar laureat “Nagrade Anton Gindely”, u: *Historijski zbornik*, LXIII (2010)1, str. 315-317.

